

Turizmde Sürdürülebilirlik: Bir Ölçülebilirlik Aracı Olarak Göstergelerin Önemi

*

Aysu Uğurlar
Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Öz

Sosyal, kültürel ve ekonomik etkinlikler bütünü olarak turizm, ekonominin önemli bir katalizörü olarak giderek önem kazanmaktadır. Turizm, diğer ekonomik sektörlerle göre çevresel kaynakları en çok kullanan sektördür. Bu nedenle turizm yönetimine doğal ve kültürel çevrelere yönelik farkındalığın kazandırılması sürdürülebilir bir turizmin gereğidir. Diğer bir deyişle turizmde sürdürülebilirlik, çevreye daha fazla önem veren yeni bir turizm yaklaşımı yaratmaktadır. Bu bağlamda doğaya karşı bir taahhüt olarak görülen sürdürülebilir turizm, gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek, bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimsemektedir. Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde bu makalenin odağı sürdürülebilir turizmin ölçüm araçlarının temelini oluşturan göstergeler olup, sürdürülebilir turizm göstergeleri ve önemi tartışılmaktadır. Sürdürülebilir turizm göstergeleri belirli turizm destinasyonları yöneticilerinin ya da bu noktalar ile ilgili hedef kitlelerin verilebilir doğrudan kullanımına yöneliktir. Göstergeler, yöneticilerin turizm sektörünün bağımlı olduğu doğal ve kültürel çevrelere zarar verebilecek karar almaları riskini azaltmak için bilmeleri gerekli noktalar üzerinde odaklanmaktadır. Bu makalede turizm faaliyetlerinin etkin olduğu ya da etkinleştirilmek istendiği destinasyon ya da bölgelerde turizmin gelişiminde görev alan yöneticiler, planıcılar gibi aktörlere rehber bir araç olarak çevresel, ekonomik, sosyal etkenlerin ölçülebilirliğinde önemli bir araç olarak göstergelerin tanımlanması ve kullanımı ile yerlere özgü, izlenebilir, ölçülebilir (nitel ya da nicel) doğru ve özenli seçilmiş göstergelerin etkin bir sürdürülebilir bir turizm yönetimi ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında en temel araçlardan biri olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir kalkınma, Sürdürülebilir turizm, Sürdürülebilir turizm ölçülebilirliği, Göstergeler.

Sustainability in Tourism: The Importance of Indicators as a Measurability Tool

*

Aysu Uğurlar
Yüzüncü Yıl Universty

Abstract

Tourism as a whole of social, cultural, and economic activities is becoming increasingly important as a key catalyst of the economy. Tourism is the sector that uses environmental resources the most compared to the other economic sectors. Therefore, creating awareness of the natural and cultural environment in tourism management is a prerequisite for sustainable tourism. In other words, sustainability in tourism requires creating a new approach to tourism, which attaches more importance to the environment. In this context, sustainable tourism, considered as a commitment to the nature, adopts the principle of meeting the needs of today's tourists and host regions while caring for and enhancing the opportunities of the future. The focus of this article is the indicators that constitute the basis for the tools for measuring sustainable tourism and indicators of sustainable tourism and their importance are discussed in the study. Indicators of sustainable tourism are aimed at direct utilization by administrators of specific tourism destinations or target audiences related to these locations. The indicators can also work as a tool of wider observation at the regional or national levels. The indicators focus on essential points that administrators need to know to reduce the risk of taking decisions that can cause damage to the natural and cultural environments that the tourism industry is dependent upon. This article emphasizes that the definition and utilization of indicators as a guiding tool for actors such as managers and planners, who assume responsibilities in tourism development in destinations or regions where tourism activities are intense or desired to be activated, in the measurability of environmental, economic, and social factors as well as the right and carefully chosen, locally and destination-relevant, monitored (qualitatively or quantitatively), and measurable indicators are one of the main tools in ensuring an efficient sustainable tourism management.

Keywords: Sustainable development, Sustainable tourism, Measurability of sustainable tourism, Indicators

Giriş

Turizm, sosyal, kültürel ve ekonomik geniş etkinlikler bütününden oluşmaktadır. Öztas'a (2002) göre, turizm, sürekli olarak ikamet edilen yer dışında, eğlence, dinlenme, spor, kültür vb. gereksinimlerin giderilmesi amacıyla yapılan seyahat ve geçici konaklama faaliyetleridir. Turizm sektörü ise "seyahat edenlerin; seyahat, konaklama, yeme-içme, eğlenme ve benzeri gereksinimlerini karşılamak amacıyla üretilen ürün ve hizmetlerin gelişimi, üretimi ve pazarlanmasında rol alan, özel ya da kamuya ait işletmelerin bileşimi" olarak tanımlanmaktadır (Goeldner and Ritchie, alıntılan Günel, 2009, s.5). Günümüzde dünyadaki ekonomik, teknolojik ve siyasal değişimlere koşut ekonomik, çevresel ve sosyal gelişmenin önemli bir katalizörü olarak hızla gelişmekte olan turizm sektörü, ülke ekonomilerinde önemli bir yer almaktadır.

Çevresel kaynaklar turistik talebi yönlendiren etkenlerin başında olduğu için turizm, diğer ekonomik sektörlere göre çevresel kaynakları en çok kullanan sektördür (Can, 2013, s.24). Akış (1999 alıntılan Can, 2013, s.29), turizm sektörünün bir talep ögesine dönüştürdüğü çevresel kaynakları üçe ayırmaktadır: a) deniz kıyıları, ormanlık alanlar, ulusal parklar vb. doğal kaynaklar b) tarihi kent dokuları, arkeolojik alanlar gibi insan yapısı kaynaklar c) yeme-içme, merasim, örf ve adetler gibi sosyo-kültürel kaynaklar. Bu nedenle turizm potansiyeline sahip alanlarda/yerleşmelerde tarihi, kültürel ve fiziki kaynakların korunması, çekicilik unsurları olan çevresel kaynaklarının sürdürülebilirliği oldukça önemlidir. Aksi durumda ciddi olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Örneğin turistler ya da ziyaretçilerin yoğunluğu katı atık kaynaklı sera gazı üretimi, yaşam kalitesinin azalması, gürültü, kirlilik, dış etkenlerden kaynaklanan kimlik kaybı vb. çevresel ya da sosyal olumsuzluklara neden olabilir.

Çevre, kalkınma ve güvenli bir geleceğe ilişkin sorunların öne çıktığı 1960'lı yıllarda, yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde ekonomik gelişme, sosyal ve çevresel değerlerin korunması ilkelerine dayandırılan "sürdürülebilir kalkınma" bir amaç olarak kendini göstermiştir (Uğurlar, 2007, s.456). Ancak 1987'de yayınlanan ve kısaca Brundtland Komisyonu denilen Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun raporu ile önem kazanmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. 1992 yılı Rio Dünya Zirvesi'nde ise 1972 yılı Stockholm Konferansından sonraki yirmi yıllık süre içerisinde dünyada oluşan olumsuz çevresel sorunlar tartışılmış ve 182 devlet tarafından "Gündem 21(Agenda 21)", küresel eylem planı kabul edilmiştir. Gündem 21, dünyanın 21. yüzyıla sürdürülebilir gelişme ile girmesini amaçlayan ve

dünyanın doğal kaynaklarının korunması konusunda en geniş ve en üst seviyede bir anlaşmayı beraberinde getiren, konusunda ilk ve çok önemli bir uluslararası anlaşmadır. Zirvede çevresel konularda alınan kararların, nüfus artışı, global ısınma ve sera etkisi, asit yağmurları, ormanların azalması, kirlilik ve su kaynaklarının tüketilmesi gibi turizm etkinliklerinin gelecekte sürdürülebilirliği açısından birinci derecede önemli konuları içermektedir. 1996 yılında Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi, Dünya Turizm Örgütü, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı bünyesindeki Yeryüzü Konseyi tarafından Gündem 21 sonuçları üzerine kurulu "Seyahat ve Turizm için Gündem 21 (Agenda 21 for the Tourism and Travel Industry)" başlıklı rapor hazırlanmıştır (Fidenza, Barbone, Dabdoub, 2011, s.25). Bu programda, "turizmde kalkınma; gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek, bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimser. Sürdürülebilir turizm ürünleri, "turistik kalkınma ile zarar görmek yerine, yerel çevre, toplum ve kültürlerle uyum içinde işlenen yararlı ürünlerdir" biçiminde tanımlanmıştır. Bu bağlamda turizmde sürdürülebilirlik, çevreye daha fazla önem veren yeni bir turizm yaklaşımı yaratmaktadır. Bu yaklaşım yenilenemeyen kaynakların daha verimli kullanımı ve gelecek nesillere aktarılmasını, yenilenebilir kaynakların (su, toprak, doğal ekosistemler vb.) ise taşıma kapasitesi limitleri içerisinde sınırlı kullanılmasını savunmaktadır.

Turizm faaliyetlerinin temel olarak çevreye bağımlı olması ve diğer yandan çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla uzun vadede devamlılığının sağlanması bazı arayışları da beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda Dünya Turizm Örgütü (DTÖ) turizm sektörü için uygulanabilir uluslararası kabul görmüş bir dizi sürdürülebilirlik göstergesi geliştirmeye başlamıştır. Bu makalede turizm faaliyetlerinin etkin olduğu ya da etkinleştirilmek istendiği alanlarda (bölge/kent vb.) turizmin gelişiminde görev alan yöneticiler, planacılar, turizm işletmecileri gibi aktörlerin yararlanabileceği bir araç olarak çevresel, ekonomik, sosyal göstergelerin tanımlanması, kullanımı ve sürdürülebilir turizm planlaması için önemi vurgulanmaktadır.

Turizmde Sürdürülebilirlik: Sürdürülebilir Kalkınmadan Sürdürülebilir Turizme

Tarihsel olarak sürdürülebilir kalkınma kavramı pek çok yorum ve tanıma konu olmuştur. Özellikle 1980'lerden itibaren daha geniş alanda kullanılmaya başlanan "sürdürülebilirlik" (Sustainability) kelimesi esas itibarıyla; sürdürmek, sağlamak, devam ettirmek, desteklemek, var olmak anlamla-

rında kullanılmaktadır (Onions, 1964 alıntılan Tıraş, 2012, s.59). Bir başka ifade ile gelecek nesillerin ihtiyaçlarına zarar vermeksizin bugünkü nesillerin ihtiyacını karşılamaktır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, dünyada genelinde 1987 Brundtland raporu yayınlandıktan yaygın bir biçimde tanınır hale gelen günümüzde hem ulusal hem evrensel ölçekteki çevre koruma politikalarının genel kabul görmüş ana kavramıdır (Tıraş, 2012, s.59). Keleş'in (1998) ifade ettiği üzere "sürdürülebilir kalkınma" çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bu günkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasıdır (Tıraş, 2012, s.59).

Holmberg'e (1992) göre sürdürülebilir kalkınmanın, kavram olarak tartışılmaya ve kullanılmaya başlandığı günden bu yana genellikle kabul edilen ekonomik, çevresel ve sosyal olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. Bunlar (Harris, 2000, s.6; Çaylan ve Çelik, 2016, s.30) :

1. "Ekonomik olarak sürdürülebilir bir sistem, mal ve hizmetleri süregelen esaslara dayanarak üretebilmeli; hükümet ve dış borçların yönetilebilirliğini sürdürebilmeli, tarımsal ve endüstriyel üretime zarar veren sektörel dengesizliklerden sakınmalıdır.
2. Çevresel olarak sürdürülebilir bir sistem, kaynak temelini sabit tutmalı, yenilenebilir kaynak sistemlerinin ya da çevresel yatırım fonksiyonlarının istismarından kaçınmalı ve yenilemeyen kaynaklardan yalnızca yatırımlarla yerine yeterince konulmuş olanları tüketmelidir. Bu süreç, ekonomik kaynak olarak sınıflandırılmayan, biyolojik çeşitlilik, atmosferik denge ve diğer ekosistem işlevlerinin korunmasını da içermelidir.
3. Sosyal olarak sürdürülebilir bir sistem, eşitlik dağılımını; sağlık ve eğitim, cinsiyet eşitliği, politik sorumluluk ile katılımı içeren sosyal hizmetlerin yeterli düzeyde gerçekleştirilmesini sağlamalıdır".

20. yüzyıldan itibaren hızla kalkınan ülkeler ekonomik kalkınmalarını tamamlamış ve sosyal refaha ulaşmışlardır. Küreselleşme sürecinde dünyada özellikle gelişmiş ülkelerin teknolojik bilgi ve ekonomik yönden yarışma içinde olması dünya ticaretinin gelişmesine ve sınırları aşmasına sebep olmuştur (Tıraş, 2012, s.66). Hızla gelişen sanayileşme, kentleşme, teknoloji ve ekonomideki gelişmeler, kaynak-ihtiyaç dengesini bozmuş, sosyal refahı elde etme gayretleri insanlığın geleceğini tehdit etmeye başlamıştır (Baykal ve Baykal, 2008, s. 11 alıntılan Tıraş, 2012, s.66). Böylece, "ekonomik olarak kalkınmak mı? yoksa çevresel değerleri korumak mı?" ikilemini aşma çabasıyla sürdürülebilir kavramı geliştirilmiştir. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma yukarıdaki boyutları ile düşünüldüğünde; Tanguay, Ra-

jaonson, Therrien'in (2013) ifade ettiği gibi sadece nesillerarası eşitliği amaçlayan bir yaklaşım olarak değil, aynı zamanda ekonomik büyümeyi savunanlar ve çevre korumanın destekçileri tarafından ortaya atılan, görünüşte uyumsuz argümanlara alternatif bir paradigma olarak tasvir edilmektedir. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınma her iki tarafın, meşruiyetini tanımlayarak bu iki çelişkiyi uzlaştırmaya çalışan orta(medyan) bir gelişme yoludur (Tanguay vd, 2013, s.863).

Tıraş'a (2012) göre sürdürülebilir kalkınma kavramı ekonomi disiplini içerisinde borçların sürdürülebilirliği, turizmin sürdürülebilirliği, sürdürülebilir büyüme gibi makroekonomik tanımlar içerisinde de yerini almaktadır. Aşağıda sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir turizm göstergeleri bu kavram çerçevesinde tartışılmaktadır.

Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilirlik kavramı, yerelden küresele politika ve turizmle ilgili bütün faaliyetleri içine almaktadır. Dünya Turizm Örgütü (DTÖ) 2020 Vizyon Raporu'na göre 2020 yılında uluslararası senelik turist varışları 1,6 milyar kişiye ulaşacak ve büyük bölümü gelişmekte olan ülkelere yönelecektir (TÜSİAD, 2012, s.26). DTÖ turizmindeki bu büyüme eğilimlerinin devam edeceğini ve ziyaretçi sayısının 2030 yılında 1,8 milyara ulaşacağını tahmin etmektedir. Bu durum beraberinde turizm ile doğrudan ilişkili olan çevre kalitesi, kültürel çeşitlilik, sosyal doku, güvenlik ve refah seviyelerinde dönüşümlere neden olacaktır. Turizmin bir fırsat sağlayacağı gelişmekte olan ülkelerde turizm sektörünün istenilen şekilde gelişmesi için sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin benimsenmesi gereklidir (TÜSİAD, 2012, s.26). Bu ilkelerin turizm alanında uygulanması, kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik etkenleri arasında denge kurarak turizmin uzun vadeli sürdürülebilirliğini garanti altına almaktadır (Tanguay vd., 2012, s.865)

UNEP (2005) sürdürülebilir turizmin, ayrı veya özel bir turizm biçimi olmadığını aksine her türlü turizmin daha sürdürülebilir olmasını sağlamaya çalışmak olduğunu söylemektedir. Turizmi daha sürdürülebilir kılmak sadece turizme yönelik negatif etkilerin kontrol edilmesi ya da yönetilmesi değildir. Aynı zamanda ekonomik ve sosyal yönden topluluklara ya da yerele fayda sağlamak, çevrenin korunması farkındalık yaratabilmektir (UNEP, 2005, s.2). Diğer bir deyişle sürdürülebilir turizm, turizmin geliştirilmesinde önemli bir unsur oluşturan çevresel kaynakların en iyi şekilde kullanılmasını, gerekli ekolojik süreçlerin sürdürülmesini ve doğal mirasın ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yardımcı olmanı yanı sıra, ev sahibi

toplulukların sosyo-kültürel mirasa ve geleneksel değerlere saygı gösterilmesi, inşa edilmiş ve yaşayan kültürel mirasın korunması ve geleneksel değerlerin korunması ve kültürler arası anlayışa ve hoşgörülere katkıda bulunması anlamına gelmektedir (Tanguay vd., 2012, s.864). Sürdürülebilir turizmde ekonomik kalkınma ve çevre korunma karşıt güçler olarak görülmemeli birbirilerini güçlendiren unsurlar olarak görülmelidir. Politikalar ve uygulamalar turizm masraflarını azaltmayı, faydaları güçlendirmeyi hedeflemelidir (UNEP, 2005, s.2).

Tablo 1. Sürdürülebilir Turizmin 12 Hedefi

1.Ekonomik Süreklilik	Turizm destinasyonlarının ve işletmelerinin uzun vadede fayda sağlamaya ve büyümeye devam etmesi için sürekliliklerini ve rekabetçiliklerini sağlamak
2. Yerel Refah	Ziyaretçilerin yerel harcama oranını artırmak da dâhil olmak üzere turizmin ev sahibi destinasyona katkısını azamiye çıkarmak
3.İstihdam Kalitesi	İrk, cinsiyet, engellilik gibi konularda ayrımcılığa izin vermeden, ücret ve hizmet kalitesinin artırılması dahil olmak üzere turizm tarafından yaratılan yerel istihdamın sayısını ve kalitesini artırmak
4.Sosyal Eşitlik	Yoksullara sunulan fırsatların, gelirin ve hizmetlerin iyileştirilmesi dahil olmak üzere turizmden elde edilen ekonomik ve sosyal faydanın genele adil bir şekilde dağılımını gözetmek
5.Ziyaretçi Memnuniyeti	İrk, cinsiyet, engellilik gibi konularda da ayrımcılık yapmadan bütün ziyaretçilere güvenli ve tatmin edici bir deneyim sunmak
6. Yerel Kontrol	Turizmin diğer paydaşları ile istişare içerisinde planlama, yönetim ve bölgede turizmin gelişimi konusunda yerel yönetimleri süreçlere dahil etmek ve yetkilerini artırmak
7. Toplumsal Refah	Sosyal bozulma ve istismara yol açmadan sosyal yapı ve kaynaklara, imkânlarla ve yaşam destek sistemlerine erişim dahil olmak üzere yerel halkın yaşam kalitesini muhafaza etmek ve iyileştirmek
8.Kültürel Zenginlik	Ev sahibi topluluklara özgü kültür, gelenek ve tarihi mirasa saygı duymak ve güçlendirmek
9.Fiziki Bütünlük	Kentsel ve kırsal alanların kalitesini muhafaza etmek ve güçlendirmek ve çevrenin fiziki ve görsel bakımdan bozulmasını engellemek
10. Biyolojik Çeşitlilik	Doğal alanların, habitatın ve yaban hayatının korunmasını desteklemek ve olası zararı asgariye indirmek
11. Kaynak Verimliliği	Turizm firma ve hizmetlerinin gelişim ve işletmesinde sınırlı ve yenilene-meyen kaynakların kullanımını asgariye indirmek
12. Çevresel Temizlik	Turizm işletmelerinden ve ziyaretçilerden kaynaklanan hava, su ve kara kirliliğini ve atık üretimini asgariye indirmek

Kaynak: UNEP.(2005). s.18.

Özellikle son yirmi yılda küresel turizm sektöründe sürdürülebilirlik oldukça önem kazanmış ve sürdürülebilirlik alanında kalıcı dönüşümler gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda otel ve eğlence tesislerinin temel çevre yönetmeliklerine bağlı hareket ederek sosyal sorumluluk anlayışı giderek

artmakta ve kurumsallaşmaktadır (TÜSİAD, 2012, s.26). TÜSİAD'a (2012) göre sürdürülebilir turizm yalnızca çevreci bir anlayışın ürünü değildir ve ana hedefleri arasında ekonomik sürdürülebilirlik de bulunmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilirlik ile rekabetçilik arasında güçlü bir ilişki vardır ve son yıllarda turistlerin tercihlerinde çevre ve doğa temizliği oldukça önem kazanmaktadır (TÜSİAD, 2012, s.26).

UNEP (2005), sürdürülebilir turizm gelişimi için turizm potansiyeli olan destinasyon ya da bölgelere bir rehber niteliğinde ekonomik, çevresel ve sosyal boyutların tümünü içine 12 temel hedef tanımlamıştır (Tablo 1). Mekânsal, yönetsel ve planlama açısından bakıldığında ise bu hedeflerin ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde birbirleri ile uyumlu, ilişkili, ilgili ve yereli öne çıkararak ve tüm paydaşların katılımını öngören bir yaklaşıma da sahip olduğu görülmektedir.

Turizmin sürdürülebilirliği ve dolaylı olarak yukarıdaki hedeflere erişimin sağlanmasında UNEP (2005, s.71) tarafından amaçlarına göre aşağıdaki gibi beş temel araç kategorize edilmiştir. Bunlar:

- *Ölçme araçları*: Turizm ve etkisinin düzeyini belirlemek, mevcut veya potansiyel değişiklikleri takip etmek için kullanılan araçlar.
- *Yönetim ve kontrol araçları*: Kalkınma ve uygulama faaliyetlerinde mevzuat tarafından da desteklenen sıkı kontrollerin sağlanmasında kullanılan araçlar.
- *Ekonomik araçlar*: Finansal araçlar vasıtasıyla davranış ve etkileri etkilemek ve piyasa yoluyla sinyal göndermek.
- *Gönüllü araçlar*: Paydaşların sürdürülebilir yaklaşımlara ve uygulamalara gönüllü olarak katılmalarını teşvik eden çerçeveler veya süreçler sağlamak.
- *Destek araçları*: Bu araçlar sayesinde hükümetler doğrudan ve dolaylı olarak işletmeleri ve turistlere yönelik operasyonlarını ve faaliyetlerini daha sürdürülebilir hale getirmekte ve destekleyebilmektedir.

Yukarıdaki araçların her biri sürdürülebilir bir turizm gelişimi için oldukça önemli ve ayrı bir tartışma konusu olacak araçlardır. Ancak bu makalenin odağı sürdürülebilir turizmin ölçüm araçlarının temelini oluşturan göstergeler olduğu için aşağıda sürdürülebilir turizm göstergeleri ve önemi tartışılmaktadır.

Turizmin Ölçülebilirliği ve Göstergeler

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ekonomik sosyal ve çevresel boyutlarıyla son derece geniş kapsamlı olduğundan bu alanlarda değişimlerin de etkileri çok yönlü olmakta ve bu nedenle algılanmasını ve değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır (Yıkılmaz, 2011, s.43). Sürdürülebilirliği ölçmeye yönelik girişimler bazı kavramsal zorluklarla yüzleşmek zorundadır. Birincisi sürdürü-

lebilirlik kavramı çok boyutlu, tek tip olarak tanımlanmamış olduğundan ölçülmesi zordur. İkincisi kavram evrensel değildir ve yerel, çevresel, sosyal ve ekonomik bağlamlardan etkilenebilir. Üçüncüsü ise sadece yasalara uyumluluk göstermek sürdürülebilir kalkınma modelini açıklamada yetersiz kalmakta ve başarıya ulaşmasını zorlaştırmaktadır (Castallini ve Sala, 2009, s.871). Dahası yerel kalkınmada (sürdürülebilir) orta-uzun vadeli bir süreç değerlendirmesinin getirdiği zorluk iki şekilde görülmektedir (Castallini ve Sala, 2009, s.871) : a) Yerel kalkınma düzeylerini ve yaşam kalitesini ölçmek için yeni yöntemler bulma ihtiyacı, sadece GSYİH gibi ekonomik göstergelerin değerlendirilmesinin üstesinden gelinmesi. b) Bu politikaların zamansal gelişimini değerlendirmek, karar vericilere yerel gelişim için alınan stratejinin etkilerini, uygulama öncesi ve sonrası süreçleri karşılaştıran araçların benimsetilmesi. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınmanın yeterli sayıda ekonomik, toplumsal ve çevresel değişken ile uygun yöntemler kullanılarak ölçülmesi gerekmektedir (Yıkılmaz, 2011, s.43).

Sürdürülebilir kalkınmanın alt bileşenlerinden kentsel yaşam kalitesi, sürdürülebilir turizm göstergeleri ya da başka bir alana yönelik göstergeler olsun göstergelerin nasıl ölçüleceği, ayrı bir sorun alanıdır (Görer ve Uğurlar, 2007, s.230). Kavramının gündeme geldiği ilk günlerden bu yana, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ilerlemenin nasıl en iyi şekilde ölçüleceği, izleneceği ve değerlendirileceği ile ilgili tartışmalar süregelmektedir (Yıkılmaz, 2011, s.43). Tartışmaların odağında Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) kavramı yer almaktadır. Çünkü GSYH' nin ekonomik zenginlik için bir gösterge olarak kullanılması çeşitli sosyal ve çevresel sorunların ölçülememesine yol açtığı ifade edilmektedir. Bu nedenle, GSYH' ye alternatif veya tamamlayıcı nitelikte "Sürdürülebilir Ekonomik Refah Endeksi veya Ekolojik Ayak İzi" gibi çeşitli endeksler (endekslerin temelini göstergeler oluşturmaktadır) geliştirilmiştir. Bazı ülkeler ise endekslerin yerine, sürdürülebilir kalkınmanın seçilmiş ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerini tasvir eden sürdürülebilir kalkınma gösterge setleri geliştirmeye ve benimsemeye başlamıştır. Dünyada giderek, sürdürülebilir kalkınma gösterge setlerinin, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik kaydedilen ilerlemenin izlenmesinin standart yolu olarak benimsendiği görülmektedir (Yıkılmaz, 2011, s.43-44).

OECD'ye (2002) göre gösterge bir olayın/çevrenin/alanın durumuna ilişkin bilgi sunan, açıklayan parametre (ölçülen ya da gözlemlenen bir özellik) ya da parametrelerden elde edilen değer iken endeks toplulaştırılmış veya ağırlıklandırılmış parametre ya da göstergelerden oluşan bir set olarak tanımlanmaktadır (Yıkılmaz, 2011, s.59). Yıkılmaz (2011)'in ifade ettiği üzere basit göstergeler yalnızca bir değişkeni ölçmekte ve endekslere nazaran

daha bilimsel ve daha nesnel olarak algılanmaktadır. Çünkü göstergelerin değerleri endekslerde olduğu gibi öznel seçimlere ya da farklı birimdeki değişkenlerin toplanmasına dayanmamaktadır. Bir endeksin geniş bir kabul görmesi için varsayımların, sınırlamaların ve kullanılan metodolojinin anlaşılır olması gerekmektedir. Endekslerin oluşturulmasında kabul edilen varsayımlar ve gösterge seçim kriterleri, genellikle öznel değerlendirmelere dayandığı için göstergelerden bileşik endeks oluşturulurken genelde nesnel bakış açısından öznelliğe doğru bir kayma söz konusudur (Yıkılmaz, 201, s.59). Bu bağlamda bir genelleme yapılacak olursa göstergenin en temel özelliği, karmaşıklığı makul düzeyde, kolaylıkla anlaşılabilir ve yorumlanabilecek bilgi halinde özetlemesidir (Yıkılmaz, 2011, s.43). Göstergelerin seçimi, göstergelerin tek bir bileşene indirgenmesi, göstergelere herhangi bir ağırlık verilip verilmemesi, kullanılan istatistikî değerlendirme yöntemi sonuçları etkileyen başlıca faktörlerdir (Görer ve Uğurlar, 2007, s.230).

Sürdürülebilirlik göstergelerinin tanımlanması ve kullanılması planlama ve yönetim sürecinin merkezi bir bileşenidir. DTÖ, 1990'lı yıllardan beri bu konu üzerinde çalışmaktadır (UNEP, 2005, s.74). Choi ve Sirakaya (2006) ve Miller'e (2001), göre sürdürülebilir turizm göstergeleri sürdürülebilir turizm politikası uygulamasını desteklemek için kullanılan temel değerlendirme aracının bir parçasıdır. Bunlar turizm gelişimi ve turizm yönetimi sürecindeki önemli değişimleri değerlendirebilecek bir dizi bilgi oluşturmaktadır. Tablo 2. ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları ile sürdürülebilir kalkınma konularının turizmi de içine aldığını göstermektedir. Diğer bir deyişle sürdürülebilir turizm göstergelerinin kaynağı ya da çıkış noktası sürdürülebilir kalkınma ilkeleri ya da göstergeleridir.

Tablo 2. Turizmde Sürdürülebilir Kalkınma Konuları

Sıra	Konu	Sıra	Konu
1	Ekosistem	11	Halkın Katılımı
2	Su	12	Kültür
3	Atmosfer	13	Erişebilirlik
4	Enerji	14	Yatırımlar
5	Atıklar	15	Eko-turizmin teşvik edilmesi
6	Manzara ve sıkıntılar	16	Ekonomik Canlılık
7	Esneklik ve risk	17	İstihdam
8	Güven ve güvenlik	18	Pazarlama
9	Sağlık	19	Ayrıcalık
10	Memnuniyet	20	Trafik

Kaynak: Tanguay vd. (2013). s.8.

Sürdürülebilir turizm göstergeleri alanındaki örneklerin çeşitliliği, hala deneme yanılma aşamasında olduğunu göstermektedir. Sunulan çözümler artan ya da büyüyen bir ihtiyacı gidermeyi henüz tam olarak sağlamamıştır. Bununla birlikte, gösterge gelişiminde arz ve talep arasındaki boşluğu kapatmak için ortaya çıkan alternatif stratejileri şunlardır: Mevcut göstergelerin çevresel göstergelerle bağlaştırılması, DTÖ gibi uluslararası kuruluşlar tarafından geliştirilen çerçevelerin kullanılması ve sektöre (turizm sektörü) özgü gösterge sisteminin inşasına katılmak (Tanguay vd.,2012, s.863). Göstergelerin tanımlanması ve ölçümü, turizm ve çevre arasındaki belirli sebep/sonuç ilişkisinin tanımlanabilmesine imkân vermektedir. Böylece turizm faaliyetlerinden kaynaklanan sonuçlar ve etkiler de ortaya konulabilmektedir (DTÖ, 2004, s.10). Sürdürülebilir turizm göstergeleri; zaman içindeki değişiklikleri sürekli ve tutarlı bir şekilde izlemede ve hedefleri netleştirmeye yardımcı olabilirler ve en önemlisi hedefleri daha hassas olmaya zorlar. Dahası, daha fazla hesap verebilirliği (izlenebilirlik, şeffaflık) geliştirmede ve eylemlere ya da uygulamalara ilişkin farkındalık ve destek sağlanmasında çok değerli olabilirler (UNEP, 2005, s.72).

Göstergeler aracılığı ile turizm yöneticileri daha iyi ve gelişmiş bir şekilde; ortaya çıkan sorunları tanımlayabilmekte ve bunları önleyebilmekte ya da hafifletebilmekte, etkileri tanımlayıp, sorunlara neden olmadan önce bunlara karşı önlemler alabilmekte, sınırlarını ve yaratacağı fırsatları tanımlayarak, sürdürülebilir turizmin gelişmesine destek sağlayabilmekte ve bilgiye dayandırılan sorumluluğu olan karar alma kavramını geliştirerek, yönetimlerin öngörü yeteneklerine katkıda bulunabilmektedir (DTÖ, 2004, s.10; WTO, 2004, s.8). Diğer bir deyişle politikacılar için göstergeler, turizm sektörünün yapısını etkileyen iç ve dış faktörlerin teşhisine karşılık gelir. Ayrıca turizmin faydalarını ve etkilerini yansıtmakta ve öncelikli eylemlerin belirlenmesine yardımcı olmaktadır (WTO, 2004, s.9). Bir başka ifade ile bir politika değişikliği veya yeni bir eylemin ne zaman olabileceği konusunda erken uyarı sağlar ve aynı zamanda turizmin uzun vadeli planlanması ve gözden geçirilmesi için temel oluşturur (UNEP, 2005, s.72). Bu bağlamda sürdürülebilir turizm göstergeleri belirli turizm destinasyonları yöneticilerinin ya da bu noktalar ile ilgili hedef kitlelerin (tesis sahipleri, milli park yöneticileri vb.) doğrudan kullanımına yöneliktir.

Göstergeler; sektörün mevcut durumunu (doluluk oranı, turist memnuniyeti vb.), turizm sektörü üzerinde baskı yaratan gerilimler (su sıkıntısı, suç oranı vb.), turizmin etkisi (ormansızlaştırma, toplumun gelir

düzeyi vb.), yönetim sisteminin durumu (kıyı kirliliğinin temizlenmesinin finansmanı, kirlilik seviyeleri vb.) gibi pek çok durumu ortaya koymada kullanılabilir (UNEP, 2005, s.72). Ancak sürdürülebilirlik göstergeleri, ilgili destinasyon için bir turizm stratejisi hazırlama sürecinin erken safhalarında tanımlanmalıdır (UNEP, 2005, s.73).

Sürdürülebilirlik göstergeleri için nicel ve nitel bilgiler kullanılabilir. Bir gösterge, olası bir dizi veri kaynağından veya bilgi kaynaklarından seçilir (WTO, 2004, s.8; UNEP, 2005, s.73). İlgili paydaşlara yardımcı olması açısından göstergelerin seçiminin katılımcı bir yaklaşım izlemesi gerekmektedir (UNEP (2005, s.73). Bu bağlamda UNEP (2005) 'e göre sürdürülebilir turizm göstergelerinin seçiminde beş kriter dikkate alınmalıdır. Bunlar (UNEP, 2005, s.73) :

- Göstergenin seçilen konu ile alaka düzeyi.
- Gerekli bilgiyi elde etme ve analiz etme fizibilitesi.
- Verilerin kullanıcıları için bilgi ve güvenilirliğin güvenilirliği.
- Kullanıcılar arasında anlaşılabilirlik ve kolaylık.
- Periyodik (Zaman içinde) ve bölgeler arası karşılaştırılabilirlik.

Genel olarak göstergelerin seçim kriterleri değerlendirilecek olursa, göstergeler destinasyonun belirli özelliklerine göre değişeceklerdir. Burada önemli olan verilerin elde edilip(yeniden elde edilebilir, güncellenebilir) olmasıdır. Bununla birlikte verilerin elde edilebilirliği ile ilgili sorunlar taşınmasından ötürü, potansiyel bir göstergenin elenmesi doğru değildir. Bu durumda anket, doküman vb. farklı kaynaklara başvurulmalıdır. Söz konusu göstergelerin güvenilirliği ve anlaşılır olması da oldukça önemlidir. Çünkü göstergenin temel amacı değişen perspektifleri turizm yöneticilerine güvenilir bir biçimde aktarmaktır. Göstergenin güncellenebilen ve periyodik olarak izlenen bir nitelik taşıması zaman içindeki eğilimlerin saptanabilmesini ve alanlar içinde karşılaştırmanın yapılabilmesini, genel bir eğilim raporu hazırlanabilmesini sağlaması açısından önemlidir. Ayrıca göstergelerin ulusal, uluslararası ya da kurumsal standardize edilmiş başlangıç unsuru ya da referans değerleri taşıması eğilim analizlerini basitleştirmektedir. Göstergenin öngörme niteliği taşıması hem göstergelerin sürdürülebilirliği hem de karar organlarının etkili bir biçimde karar verebilmesinde yararlı olacaktır. Diğer bir deyişle oluşturulan eğilim raporlarının katkısı ile gösterge hem öngörme hem de erken uyarıcı (ziyaretçi sayısında azalma, su kirliliği artış vb.) niteliği taşımaktadır. Tablo 3. yukarıdaki kriterler bağlamında örnek

bir gösterge değerlendirmesini derecelendirme yaklaşımı ile sunmaktadır.

Tablo 3. Örnek Bir Gösterge Değerlendirmesi

Gösterge: Bir dinlenme tesisinin bulunduğu sahilin uzağındaki sularda yapılan pislikle ilgili koliform sayısı

Kriter	Kriterin Anlamı	Derecelendirme Y:Yüksek O:Orta D: Düşük
Elde edilebilirlik	Göstergeye yönelik veri mevcuttur.	O
Anlaşılabilirlik ve inandırıcılık	Göstergenin anlaşılması kolaydır ve geçerli/güvenilir veriler ile desteklenmektedir.	D
Geçicilik ve karşılaştırılabilirlik	Gösterge zaman içinde ve araştırma alanı dahilindeki bölgelerde ve araştırma alanının dışındaki diğer resmi yetki sınırların arasında eğilimlerin tetkiki mümkündür.	Y
Sürdürülebilirliğin sağlanması	Gösterge "erken uyarı" sağlamaktadır.	O
Başlangıç Unsuru Değeri	Başlangıç unsuru ya da referans değerleri mevcuttur	

Kaynak: DTÖ.(2004). s.31.

Göstergelerden sağlanan faydanın üst düzeye çıkabilmesi hatta sürdürülebilir turizm hedefine erişim, göstergelerin doğru ve özenli seçimi ile yakından ilişkilidir. Göstergelerin alana ya da ekosisteme özgü kurgulanması oldukça önemlidir. Ancak alana ya da ekosisteme özgü göstergelerin, Tablo 4'de yer alan sürdürülebilir turizme ilişkin temel göstergelere ilave edilmesi idealdir.

Tablo 4. Sürdürülebilir Turizme İlişkin Temel Göstergeler

Sıra	Gösterge	Belirli Önlemler
1	Alanın Korunması	IUCN(Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Amaçlı Uluslararası Birlik) endeksine göre alan koruma kategorisi
2	Stres	Alanı ziyaret eden turist sayısı(yıllık/zirve ayı)
3	Kullanım Yoğunluğu	Zirve dönemindeki kullanım yoğunluğu(kişi/hektar)
4	Sosyal Etki	Turistlerin yerli nüfusa oranı (zirve dönemi ve fazladan süre)
5	Gelişim Kontrolü	Çevresel olarak gözden geçirilen prosedürlerin ya da mahallin gelişimi ve kullanım yoğunlukları üzerinde yapılan eski kontrollerin varlığı
6	Atık Yönetimi	Söz konusu alandan gelen kanalizasyon suyu yüzde-

		si(ilave göstergelere, su ikmali gibi, alan üzerindeki diğer altyapı kapasitesine ilişkin yapısal sınırlar dahil olabilir)
7	Planlama İşlemi	Destinasyon ya da bölgeye göre düzenlenmiş bir plan ya da planların varlığı (turizm bileşeni dahil)
8	Önemli Ekolojik Sistemler	Ender/tehlike altındaki türlerin sayısı
9	Tüketici (Turist) Memnuniyeti	Ziyaretçiler tarafından ifade edilen memnuniyet seviyesi (soru-cevap biçimli yanıtı dayalı)
10	Yerel Memnuniyet	Yerli nüfus tarafından ifade edilen memnuniyet seviyesi (soru-cevap biçimli yanıtı dayalı)
11	Turizmin Yerel Ekonomi Katkısı	Sadece turizmin hasıl ettiği toplam ekonomik faaliyet oranı
Karma Göstergeler		
A.	<i>Taşınma Kapasitesi</i>	Alanın farklı turizm düzeylerine destek sağlama yeterliliğini etkileyen asıl faktörlere ilişkin karma erken uyarı önlemi.
B.	<i>Alanda Hissedilen Stres</i>	Alan üzerindeki etki düzeylerine ilişkin karma ölçüm (bu etkilere ilişkin turizme ve sektördeki diğer kümülâtif baskılara bağlı doğal ve kültürel özellikler)
C.	<i>Çekicilik</i>	Turizm için çekici hale getiren ve zaman içinde değişebilen alan özelliklerine ilişkin niteliksel ölçüm)

Kaynak: DTÖ.(2004). s.14 .

Tablo 4'de görülen sürdürülebilir turizme ilişkin temel göstergelerin her biri kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir (DTÖ (2004, s.15-17) :

-Alan Koruma: Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği tarafından tarif edilen kategorilere dayalı koruma odaklı göstergedir. Kategoriler alana özel kontrol yönetimi hedeflerine tam olarak ulaşmak üzere seçilmiştir. Bunlar; katı koruma(doğal alanların sıkı korunması), eko sistemin korunması (milli park vb.), doğal özelliklerin korunması(doğal anıtlar vb.), etkin yönetim vasıtası ile yaşam ve türlere ilişkin koruma sağlanması, kırsal ya da kıyı alanlarının korunması, doğal ekolojik sistemlerin sürdürülebilir şekilde kullanımı(kaynak yönetimi, korunan alan).

-Stres: Turist sayılarının izlenmesi ile turistlerden kaynaklanan stres seviyesini ölçen göstergedir. Milli parklar, doğal yaşam rezervleri, ören yerleri gibi yönetim altındaki alanlara yapılan giriş istatistiklerinden elde edilir. Trafik gibi doğrudan yönetim alanında olmayan alanlarda ise yol trafik sayımı gibi diğer kaynaklar kullanılmak zorundadır.

-Kullanım Yoğunluğu: Kullanım yoğunluğu ölçümü kaynakların kullanım düzeyini (aşırı-az gibi) gösterir. İlgili alanlardaki insan sayısının ilgili alan büyüklüğüne bölünmesi ile elde edilen bir göstergedir (Turist sayıları üzerine istatistikler ulaşım istatistiklerinden elde edilmektedir).

-Sosyal Etki: Doluluk döneminde turistlerin sayısı ile elde edilen göstergedir. Bir destinasyonda zaman içindeki etkiyi ölçmek üzere destinasyondaki ziyaretçi başına gün sayısı en uygun göstergedir.

-Gelişim Kontrolü: Projelerin ulusal, bölgesel ya da yerel düzeyde çevresel açıdan yasalara uygunluğu kontrol etmek için kullanılan göstergedir. Gösterge 1'den 5'e kadar derecelendirilmektedir. Örneğin hiçbir gelişim kontrolü yoksa 1 verilir, giderek artan derecelendirme ise kontrol etkinliğine işaret etmektedir.

-Atık Kontrol Yönetimi: Atık kontrol yönetimine özel bu temel gösterge arıtmadan geçirilen kanalisazyona ilişkin yüzdendir. Arıtmaya tabi kanalisazyon miktarının alanda üretilen toplam miktara bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

-Planlama İşlemi: Gelişim kontrolüne benzer şekilde bu gösterge de 1 ile 5 arasında bir derecelendirmeye dayalıdır. 1 notunun verilmiş olması turizm gelişim ve faaliyetine ilişkin olarak idareler tarafından hiçbir resmi planlama işlemi olmadığına; yüksek derecelendirmeler ise bu gibi bir işlemin artan bir şekilde kullanımına ve etkinliğine işaret etmektedir.

-Önemli Ekolojik Sistemler: Gösterge, risk altındaki bilinen türlere dayalı basit bir rakamdır (buna ilişkin üç düzey bulunmaktadır: tehlike altında, iyi korunmuş ve tehdit altında). Bu rakamdaki değişiklik türlerin köklerinin kazındığı, kurtarıldıkları ya da baskı altında oldukları anlamına gelmektedir.

-Tüketici Memnuniyeti: Gösterge turistlere yönelik bir mini bir anket ile elde edilmektedir. Turizm deneyiminin kalitesini ölçmekte, dolayısı ile destinasyondaki değişen koşulların pek çoğunu ve turistlerin değişen beklentilerini yansıtmaktadır.

-Yerel Memnuniyet: Gösterge yerel halka yönelik bir mini bir anket ile elde edilmekte ve yerel halkın turizmin etkilerine bağlı olarak mutluluk seviyesini ölçmektedir.

-Turizm Yerel Ekonomiye Katkısı: Bu göstergenin amacı yerel ekonominin turizme olan bağımlılığını ölçmektedir. Bağımlılık ne kadar fazla olursa ekonominin ve muhtemelen de çevrenin aldığı riskler de o kadar fazla olmaktadır.

-Karma Göstergeler: Bu göstergeler zaman içinde takip edilebilecek tek bir ölçüm elde etmek üzere birleştirilmiş temel ve ekolojik sisteme özel göstergelerin bir karmasıdır.

A)Taşıma kapasitesi: Bu göstergenin amacı, alan üzerinde en sık görülür faaliyetler kapsamını gerçekleştiren turist rakamlarına ilişkin emniyet sınırlarını tahmin etmektedir.

B) Alan üzerindeki stres: Kullanım yoğunluğu seviyelerine ilişkin pek çok ölçümden elde edilir: turist sayısı, faaliyet türü, faaliyet sıklığı, kullanım yoğunluğu/yığılması. Yaratılan ölçüm sayısı, sistem üzerindeki faaliyetler kapsamından kaynaklanan stresi yansıtmaktadır. Sayının yükselmesi, stresin yükseldiği ve alandaki turizm faaliyetlerinin potansiyel olarak olumsuz biçimde etkilendiği varsayılmaktadır.

C) Alanın Çekiciliği: Destinasyona özel göstergeleri temel göstergeleri tamamlamak ve farklı destinasyon türleri için özel önemli değişiklikleri yakalamak üzere tasarlanmaktadır. İki sınıf destinasyona özel gösterge tanımlanmıştır: Birincisi eko sisteme özel göstergeler, ikincisi ise özel kontrol yönetimi göstergeleridir".

Kıyı bölgeleri (Tablo 5), dağlık bölgeler, yönetim altındaki doğal yaşam parkları, eşsiz ekolojik alanlar, kentsel çevreler (Tablo 6), kültürel ağırlıklı yerler (miras, geleneksel toplumlar), küçük adalar tamamlayıcı göstergelerin geliştirilmiş olduğu sekiz ekolojik sistemdir. DTÖ tarafından temel göstergelere ek olarak getirilen göstergelerin her bir ekolojik sistem türünün koşullarını, uygun hale getirmek üzere yararlı olacağı düşünülmekte (DTÖ, 2004, s.19), ve temel ve tamamlayıcı ekolojik sisteme özel gösterge gruplarına ilaveten belirli bir alanın eşi olmayan koşullarına uygun ek göstergeler geliştirilmesini de önermektedir.

Tablo 5. Sürdürülebilir Turizme İlişkin Tamamlayıcı Göstergeler (Kıyı Bölgeleri İçin)

Gösterge Konusu	Gösterge	Önerilen Ölçüm
Ekolojik yıkım	Azalan miktar	*Durumdaki değer yitirme %'si
Sahilde değer kaybı	Erozyon seviyesi	*Erozyona uğrayan sahil %'si
Balık nesillerinin tükenmesi	Balık tutmada azalma	*Gösterilen balık tutma çabası *Temel türlere yönelik balık sayımları
Aşırı kalabalık	Kullanım yoğunluğu	*Sahilin girilebilen bölümünün metre başına düşen insan sayısı
Hayvan türlerinde bozulma(balinalar vb.)	Tür sayımları	*Tür sayısı *Tür karışımındaki değişiklik *Görülen temel türlerin sayısı
Azalan su kalitesi	Kirlilik seviyeleri	*Koliiform ve ağır metal sayımları
Emniyet eksikliği	-Suç seviyeleri -Kaza seviyeleri	*Bildirilen suçların sayısı(hırsızlık, saldırı) *Turist nüfusunun bir %'si olarak suyla ilgili kazalar

Kaynak: DTÖ.(2004). s.35.

Tablo 6. Sürdürülebilir Turizmle İlişkin Tamamlayıcı Göstergeler (Kentsel Çevreler)

Gösterge Konusu	Gösterge	Önerilen Ölçüm
Emniyet eksikliği	-Suç seviyeleri	*Bildirilen suç sayısı
	-Hırsızlık	
	-İşlenen suç türleri	*Nüfusun bir %'si olarak trafik kazası ve yaralanmaları
	-Trafik emniyeti	
Temizlik eksikliği	Alanın Çekiciliği	*Alanda atık seviyesi sayımları
Temel kentsel özelliklerde kalabalıklaşma	Kullanım yoğunluğu	*Trafikte tıkanmalar
		*Bekleme süreleri
Sağlığa yönelik tehdit	-Hava kirliliği Ölçümleri	*Hava kirliliği göstergeleri(örn. sülfü dioksit,nitrojen oksit, makro parçacıklar)
		*Kirlilik standartlarını aşan gün sayısı
		*Temiz suyun varlığı (örn. alada musluk suyu tüketilebiliyor mu?)
	-İçme suyu kalitesi	*Hastalıkların yaygınlaşması, türlerine ilişkin istatistikler
	-Bulaşıcı hastalıklar	*Temel yerleşim birimlerinde yapılmış desibel sayımı kayıtları
	-Gürültü seviyeleri	

Kaynak: DTÖ.(2004). s.35.

Tablo 5. ve Tablo 6. da yer alan emniyet eksikliği her ikisinde de yer almaktadır. Bu gösterge temel bir gösterge olarak ele alınabilir. Çünkü suç unsuru, özellikle kalabalık ya da yoğun kullanılan turizm destinasyonlarında halk sağlığı ve güvenliği üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabilir. Tablo 4., Tablo 5. ve Tablo 6. sürdürülebilir turizmle yönelik örnek temel ve tamamlayıcı göstergeler olup alana özel gerekli göstergelerin eklenebileceği, diğer bir deyişle bu göstergelerin bir rehber niteliği taşıdığı, bunlarla sınırlı kalınmaması gerektiği bilinmelidir.

Sonuç Yerine

Küreselleşme sürecinde yaşanan değişimlere bağlı olarak günümüzde kalkınmanın ve çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi, çevresel kaynakların sürdürülebilir bir biçimde yönetilebilmesi için uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel her düzeyde düzenlemelere sistemlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Ekonominin önemli bir bileşeni olan turizm faaliyetleri çoğunlukla doğal ve çevresel kaynaklara bağımlıdır. Bu nedenle turizm, çevre ve çevresel kaynaklarla doğrudan ilişkilidir. Ekonomisi turizmle bağlı, sürdürülebilir turizm yaklaşımı benimsenmemiş ya da iyi yönetilmemiş turizm destinasyonları ya da bölgelerde turizm istenmeyen sosyal ve çevresel etkilere ne-

den olabilmektedir. Bu etkiler söz konusu alanlarda turizmin ekonomik olarak da sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Bu nedenle turizmde, sürdürülebilir bir gelişme, doğal ve kültürel kaynakları etkin bir şekilde kullanmak, korumak ve geliştirmek; ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları içeren sürdürülebilir bir turizm yönetimi anlayışının benimsenmesi önemlidir. Bu doğrultuda turizmle ilgili karar organlarının, turizm faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkileri hakkında yeterli ölçüde bilgiye sahip olması gereklidir.

Özellikle son 20 yıldır öne çıkan sürdürülebilir turizm göstergeleri, yerel yönetimler, turizm yöneticileri ve turizm işletmeleri için bir planlama sürecini desteklemek için bir katalizör görevi görmektedir. Sürdürülebilir turizmde çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları içeren temel göstergelerin yanı sıra her alana özgü gerekli görülen yeni göstergelerin ilgili boyutların içine taşınması önemlidir. Göstergeler hedeflerin elde edilmesinin ölçülmesi ve izlenmesinde daha somut bir rol oynayabilir. Bir planın veya stratejinin başlangıçta belirtilen hedefleri karşıladığını ya da karşılamadığını (belirlenen hedeflerdeki tutarsızlıkları) belirleyebilirler. Bu özellikleri ile göstergeler sürdürülebilir bir turizm yaklaşımını ölçülebilir (izlenebilir, karşılaştırılabilir, kontrol edilebilir) kılan çok önemli araçlardır.

Sürdürülebilir turizm göstergelerinin seçiminde ilgili paydaşların (yerel yönetimler, turizm yöneticileri, turizmle ilgili işletmeler ve kuruluşlar vb.) katılımı göstergelerin sağlayacağı yararı artırması açısından önemlidir. Sonuç olarak gelişmiş ya da gelişmekte olan turizm potansiyeline sahip bölge ya da alanlarda sürdürülebilir turizm göstergelerin saptanması, turizmin sürdürülebilirliği için önemli araçlardandır. Bu bağlamda doğru ve iyi seçilmiş göstergeler ortaya çıkan sorunları tanımlayabilmekte, hafifletebilmekte hatta önleyebilmekte, riskleri veya maliyetleri düşürmekte, ekonomik, çevresel, sosyal etkileri tanımlayıp, sorunlara neden olmadan önce bunlara karşı önlemler alabilmekte, planlama riskini azaltabilen sınırları ve yaratacağı fırsatları tanımlayarak, sürdürülebilir turizmin gelişmesine destek sağlayabilmekte, kaydedilen ilerlemeyi değerlendirebilmekte, yöneticilerin ya da turizmle ilgili aktörlerin karar alma kavramını geliştirerek, yönetimlerin öngörü yeteneklerine katkıda bulunabilmektedir. Sürdürülebilir turizme yönelik Dünya Turizm Örgütü ve Birleşmiş Milletler (Çevre Programı kapsamında) gibi uluslararası kuruluşlarca geliştirilen temel ve tamamlayıcı sürdürülebilir turizm göstergeleri bir rehber niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda ulusal, bölgesel, yerel kurum ve kuruluşlarca özgün ya da mevcut göstergelere ilave yeni gösterge setlerinin denenebileceği, hatta oluşturulabileceği unutulmamalıdır.

Extended Abstract

Sustainability in Tourism: The Importance of Indicators as a Measurability Tool

*

Aysu Uğurlar
Yüzüncü Yıl University

Parallel to the economic, technological and political changes around the world today, tourism as a whole of social, cultural and economic activities is developing rapidly as a major catalyst of economic, environmental and social development. With these features, the tourism sector has an important place in national economies.

Since the 1980s, the concept of sustainability in the sense of “continuing, enabling, maintaining, supporting, and to exist” has begun to be used in a variety of areas. The overall meaning of the concept is meeting the needs of the present generations without damaging the resources that will meet the needs of future generations. The concept of “sustainable development” which became well known around the world with the 1987 Brundtland Report, has turned out to be a generally accepted major concept of universal and national scale environmental protection policies. Since it was first started to be discussed and used, the concept is generally referred to with its three dimensions including economic, environmental, and social aspects. The reason is that although the countries that rapidly developed since the beginning of 20th Century have completed their economic development and achieved social welfare, rapidly developing industrialization, urbanization as well as the developments in technology and economies have disrupted the balanced utilization of resources and efforts to achieve social prosperity have begun to threaten the future of humanity. Thereupon, the “economic development versus protection of environmental assets” dilemma has led the way to the coining of the sustainable development concept. Therefore, with its economic, environmental, and social dimensions, sustainable devel-

opment is depicted not only as an approach aimed at ensuring intergenerational equality, but also as a paradigm that is an alternative to seemingly incompatible arguments raised by supporters of economic growth and advocates of environmental protection. In other words, sustainable development is also explained as a median path to development that attempts to reconcile these two conflicting views (the dilemma) by recognizing the legitimacy of both sides.

The concept of sustainability covers all the local to global activities related to politics and tourism. Tourism is the sector that uses environmental resources the most compared to the other economic sectors. This situation will bring about transformations in quality of the environment, cultural diversity, social fabric, security, and welfare levels that are directly related to tourism. Therefore, for the development of the tourism sector as desired in developing countries, where tourism will provide an important opportunity, these countries are required to adopt sustainable development principles.

Sustainability in tourism requires creating a new approach to tourism, which gives more importance to the environment. Sustainable development in tourism adopts the principle of meeting the needs of today's tourists and host regions while caring for and enhancing the opportunities of the future. The management of all the Resources in this way will ensure the continuity of cultural integrity, essential ecological processes, biological diversity, and life support systems with an emphasis on meeting the economic, social, and aesthetic requirements. Sustainable tourism products are those that are processed in harmony with and useful for the local environment, society, and culture rather than harming them. The development of sustainable tourism is a definite commitment to the nature and requires integration of any tourism- or development-related activity with the local population. The main goals of sustainable tourism include not only an environmentalist understanding, but also economic sustainability. Thus, the effectiveness of environmental and natural cleanness on preferences of tourists in recent years creates a strong correlation between competitiveness and sustainability. The main objectives regarding development of sustainable tourism envisaged by international organizations such as the UNEP and WTO for destinations or regions with tourism potential also have an approach that contains the economic, environmental, and social dimensions that are in harmony with each other, that are relevant, and that highlight the local in the national, regional, and local levels and that foresees the participation of all stakeholders.

The focus of this article is the indicators that constitute the basis for the tools for measuring sustainable tourism and indicators of sustainable tourism and their importance are discussed in the study. The indicators are considered a guiding tool for actors such as managers and planners, who assume responsibilities in tourism development in destinations or regions where tourism activities are intense or desired to be developed, in the measurability of environmental, economic, and social factors.

Indicators of sustainable tourism are aimed at direct utilization by administrators of specific tourism destinations or target audiences related to these locations (facility owners, national park managers, non-governmental organizations concerned with protection of the main factors that attract tourists to their regions, etc.). The indicators can also work as a tool of wider observation at the regional or national levels. The indicators focus on essential points that administrators need to know to reduce the risk of taking decisions that can cause damage to the natural and cultural environments that the tourism industry is dependent upon. These include the widespread relationship between the nature and tourism, the consequences of environmental factors on tourism, and measures related to the impact of the tourism sector on the environment.

Qualitative and quantitative information can be used for the indicators of sustainable tourism. An indicator is selected from a set of possible data sources or sources of information. In order to be useful to the relevant stakeholders, a participatory approach should be used in terms of the selection of indicators. It is expected in the selection of indicators of sustainable tourism that the indicator is highly relevant to the chosen topic, the required information is achievable and is highly feasible to analyze, and the data is trustworthy, understandable, updateable, periodical, and comparable. The reason is that maximizing the benefits obtained from the indicators and even reaching the goal of sustainable tourism are closely associated with accurate and careful selection of the indicators. In addition, supporting the basic indicators with additional indicators specific to the area or ecosystem is also important.

This article discusses the indicators of sustainable development that constitute the basis for the tools for measuring sustainable tourism and indicators of sustainable tourism and their importance and also highlights that the right and carefully chosen, locally and destination-relevant, monitored (qualitatively or quantitatively), and measurable indicators are one of the core tools in ensuring an efficient sustainable tourism management. In this context, the most important achievement expected from this article is to

contribute to the utilization of the indicators discussed under the article as guidelines in the efficient continuation of tourism activities and tourism management in developing countries that have adopted sustainable tourism approaches just as is the case in developed countries today.

Kaynakça/References

- Can, E. (2016). Turizm destinasyonlarında dördürülebilir turizmin sürdürülebilir rekabet açısından değerlendirilmesi. *İstanbul Journal of Social Sciences*,4, 23-40.
- Castellani, V., Sala, S. (2010). Sustainable performance index for tourism policy development. *Tourism management*, 31(6), 871-880.
- Choi,H.S., Sirakaya, E. (2006). Sustainability indicators for managing community tourism. *Tourism Management*, 27(6), 1274–1289.
- Çaylan, D.Ö., Çelik, M.S. (2016). Dünya denizcilik sektörünün odak noktası: sürdürülebilirlik stratejisi. *İTÜ Vakfı Dergisi*, 72, 28-32.
- DTÖ (DÜNYA TURİZM ÖRGÜTÜ), 2004. Turizm yöneticilerinin el kitabı, sürdürülebilir turizm göstergelerinin geliştirilmesi ve kullanımı üzerine pratik rehber (L. Karaman, Çev.), Nesa Basın, İstanbul.(Orjinal eserin yayın tarihi 1996).
- Fidenza, C., Barbone, S., Dabdoub, C. (2011). Avrupa`da sürdürülebilir turizm proje yönetimi. 15 Aralık 2017 tarihinde www.adameurope.eu: <http://www.adameurope.eu/prj/6055/prj/PM4ESD%20Manual%20TR.pdf> adresinden erişildi.
- Günel, Ö. D. (2009). Turizm sektöründe mevsimsellik sorunu ve mevsimlik istihdamın sektör çalışanlarının örgütsel bağlılıklarına etkisi: konaklama işletmeleri çalışanlarına yönelik bir araştırma. Yayınlanmamış doktora tezi, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Harris,J.M. (2000). Basic principles of sustainable development. Global Development and Environment Institute Working Paper:00-04, Tufts University, USA. 12 Aralık tarihinde http://www.ase.tufts.edu/gdae/publications/working_papers/Sustainable%20Development.PDF adresinden erişildi.
- Hunter, C. (1997).Sustainable tourism as an adaptive paradigm. *Annals of Tourism Research*, 24(4), 850-867.
- Miller, G. (2001). The development of indicators for sustainable tourism: results of a delphi survey of tourism researchers. *Tourism Management*, 22, 351–362.
- Öztaş, K. (2002). Turizm ekonomisi; Genel Turizm Bilgileri. Nobel Yayınları, Ankara.
- Tanguay, G. A., Rajaonson, J., Herrien, M. C. (2013). Sustainable tourism indicators: selection criteria for policy implementation and scientific recognition. *Journal of Sustainable Tourism*, 21(6), 862-879.

- Tıraş, H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: teorik bir inceleme. *Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2, 57-73.
- TÜSİAD. (2012). Sürdürülebilir turizm. Yayın No: TÜSİAD-T/2012-9/531, Sis Matbaacılık, İstanbul.
- UNEP. (2005). Making tourism more sustainable: a guide for policy makers. United Nations Environment Programme and World Tourism Organization.
- Uğurlar, A.(2007). Sürdürülebilir turizm ve yoksulluk, Kent ve bölge üzerine çalışmalar-Prof.Dr. Orhan Kuntay'a armağan içinde (ss.455-468). Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basım Evi, Ankara.
- WTO (World Tourism Organization), 2004. Indicators of sustainable development for tourism destinations: a guide book, Madrid, Spain.
- Yıkılmaz, R. F. (2011). Sürdürülebilir kalkınmanın ölçülmesi ve türkiye için yöntem geliştirilmesi. Basılmamış Uzmanlık Tezi, TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Aysu Uğurlar,

1999 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden lisans derecesini almıştır. Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2006 yılında yüksek lisans ve 2013 yılında doktora derecesini derecesi almıştır. 2003 -2013 yılları arasında Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmıştır. 2013'den itibaren Yüzüncü Yıl Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde Yardımcı Doçent olarak çalışmaktadır. İlgi alanları konut politikaları, kentsel planlama, turizm, sürdürülebilirlik göstergeleri, yerel ekonomik kalkınmadır.

- *She graduated from Dokuz Eylul University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning in 1999. She received her M.R.P (2006) and her Ph.D (2013) degree from City and Regional Planning, Gazi University. She worked as Research Assistant City and Regional Planning, Gazi University, 2003–2013. Since 2013, She works as Assist. Prof. Dr. in the Department of City and Regional Planning at Yuzuncu Yil University. Her research interests are; housing policies, urban planning, tourism, sustainability indicators, local economic development.*

E-mail: augurlar@yyu.edu.tr